

8. The Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine "The Strategy of modernization of Public Sector Accounting for 2007 – 2015", Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16.01.2007 № 34, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/34-2007-p>

9. Farion, A. (2012), "The main contradictions of the concept regarding the subject content of the Ukrainian public sector in the contest of the accounting system modernization", *Galitskii ekonomichnyi visnik*, no.6 (39), pp.103-112.

УДК 657 : 658.15.012.2

Іванюта П.В.,
д.держ.упр., доцент, професор кафедри обліку,
аудиту та інформаційних технологій
Вінницький кооперативний інститут

ЗАСТОСУВАННЯ ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ У ФІНАНСОВОМУ ПЛАНУВАННІ ПІДПРИЄМСТВА

Ivaniuta P.V.,
dr.sc.(state management), assoc. prof., professor of department
of accounting, auditing of information technologies
Vinnytsia Cooperative Institute

APPLICATION OF ACCOUNTING AND REPORTING IN THE FINANCIAL PLANNING OF THE ENTERPRISE

Постановка проблеми. Функція планування в системі управління підприємством є однією з головних, центральних функцій, що визначає кінцеві результати виробничо-збутової, економічної, фінансової й інвестиційної діяльності. У процесі планування визначаються основні напрямки розвитку підприємства. Планування забезпечує підприємству основу для прийняття оптимальних управлінських рішень та знижує ризик, сприяє пошуку найбільш придатних напрямів дій.

Але неналежним чином досліджене інформаційного забезпечення, на основі якого здійснюється процес планування діяльності підприємства, зокрема, на базі обліку та звітності, що, звісно, відображає діяльність та фінансове забезпечення у минулих та теперішніх періодах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд наукової літератури з досліджуваної проблематики показує, що основний вклад у розвиток питань обліку та звітності, як основних джерел інформаційного забезпечення, зробили дослідники В.З. Бугай, О.Ю. Древаль, Г.Г. Кірейцев, Г.А. Семенов, а у розвиток фінансового планування – В.Є. Москалюк, А.М. Поддєрьогін, О.Г. Біла, Б.Є. Грабовецький. Аналіз результатів їх дослідження засвідчує про недостатнє обґрунтування ролі обліку та звітності як засобів інформаційного забезпечення для процесу фінансового планування підприємства.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування процесу застосування обліку та звітності у фінансовому плануванні підприємства

Виклад основного матеріалу дослідження. Все розмаїття відносин, в яке підприємство вступає з суб'єктами зовнішнього середовища, базується на фінансовій інформації про нього, що дозволяє оцінити можливість практичної реалізації своїх економічних інтересів у взаємовідносинах з ним. Фінансова інформація представляє собою набір даних (в систематизованій певним чином формі) про стан:

- господарських ресурсів, зобов'язань і фінансових джерел підприємства;
- рівня прибутку та витрат, що дозволяють судити про очікувані доходи та пов'язані з ними ризики;
- оборотів підприємства і якості її активів;
- обсягу і якості потоків грошових коштів.

Кожне підприємство розпоряджається трьома потоками фінансової інформації: нормативною, плановою та фактичною. Однак, зовнішньому користувачу доступні лише фактичні дані про фінансовий стан підприємства. Ця обставина ускладнює завдання користувача з розрахунку рівня ризиків, оскільки найбільш надійний спосіб оцінки рівня ризику, ніж дистанції між плановими і фактичними даними, зовнішньому користувачу недоступний.

В умовах ринкової економіки попит на фінансову інформацію дуже високий. Щоб задовольнити такі різноманітні інформаційні потреби всіх зацікавлених сторін, сучасне підприємство мусить

конструювати упорядковані потоки своєї фінансової інформації, її систематизоване подання в залежності від змісту запиту відповідної групи споживачів з точки зору її корисності.

З іншого боку, фінансова інформація, яка є продуктом праці вищого менеджменту кожного підприємства, формується, виходячи з ідеї раціонального управління фінансами. Це об'єктивне за своєю природою переважне право вищого менеджменту підприємства формувати фінансову інформацію безперечно нехтує інтересами інших користувачів. Саме ця обставина – головна причина появи асиметрії фінансової інформації.

Складне переплетіння інтересів різних користувачів інформації спричиняє побудову фінансової інформації на певних принципах, що ґрунтуються на об'єктивних аргументах і максимально задовольняють інтереси всіх користувачів.

Витоки фінансової інформації визначаються дворівневим характером обліку:

- виробничого, що відображає рух товарних потоків;
- фінансового, що відображає рух фінансових потоків.

Інтеграція цих потоків інформації, представлена у вигляді форм фінансової звітності, є ключем до задоволення найбільш важливих вимог, що висувуються до фінансової інформації різними користувачами.

Інформаційне забезпечення процесу управління фінансами – це сукупність інформаційних ресурсів і способів їх організації, необхідних та придатних для реалізації аналітичних процедур, які забезпечують фінансову сторону діяльності підприємства. Його основу становить інформаційна база, до складу якої входять 5 блоків (рис. 1) [6, с. 15].

Рис. 1. Інформаційне забезпечення процесу управління фінансами

Джерело: [6, с. 15]

Перший блок – це закони, постанови та інші нормативні акти, положення та документи, які насамперед визначають правову основу фінансових інститутів, ринку цінних паперів. Документи, представлені в цьому блоці, мають обов'язковий для виконання характер.

До другого блоку входять нормативні документи державних органів (Міністерства фінансів України, НБУ тощо), міжнародних організацій та інших фінансових інститутів, які містять вимоги, рекомендації та кількісні нормативи в сфері фінансів до учасників ринку.

Третій блок включає в себе бухгалтерську звітність, що в умовах ринку є найбільш інформативним та надійним джерелом, яке характеризує майновий та фінансовий стан підприємства.

Система підготовки та представлення статистичних даних у фінансовій сфері (четвертий блок) є виключно важливою для становлення та розвитку ринкових відносин. Цей розділ інформаційного забезпечення ще не набув належного розвитку в Україні, але, як свідчить досвід західних країн, саме він є найбільш вагомим для прийняття фінансових рішень. Зокрема, інформація цього блоку дуже важлива для юридичних і фізичних осіб, які безпосередньо зайняті операціями на ринку цінних паперів.

П'ятий блок (несистемні дані) включає в себе відомості, які або не мають безпосереднього відношення до інформації фінансового характеру, або виникають поза будь-якою інформаційною системою. До першого типу належать офіційна статистика загальноекономічної спрямованості, дані аудиторських компаній тощо. До другого типу належать дані, надруковані в різних засобах масової інформації, неофіційні дані тощо.

За аналітичними можливостями розглянуті джерела інформації поділяють на 2 групи:

- джерела, які характеризують майновий та фінансовий стан підприємства;
- джерела, які характеризують зовнішнє середовище, передусім, ринок цінних паперів.

Основу першої групи складає бухгалтерська звітність, основу другої групи – статистична та фінансова інформація.

Фінансове планування є складовою управління фінансовими ресурсами, процесом оцінки потреби у грошових коштах на всіх етапах фінансово-господарської діяльності підприємства, а також визначення оптимальної структури джерел формування фінансових ресурсів. Фінансове планування – це процес оцінки фінансових ресурсів, необхідних для підприємства, і своєчасного визначення методів фінансування.

Традиційно фінансові плани поділяють на стратегічні, поточні, оперативні, кожний з яких має своє чітке призначення, певний ступінь деталізації та форму реалізації. Так, стратегічне фінансове планування визначає найважливіші показники, пропорції та темпи розширеного відтворення та є головною формою реалізації мети підприємства. Стратегічне фінансове планування включає розроблення фінансової стратегії підприємства та прогнозування фінансової діяльності, на основі яких визначається фінансова політика підприємства за конкретними напрямками фінансової діяльності. Система поточного фінансового планування базується на розробленій фінансовій стратегії та фінансовій політиці за окремими аспектами фінансової діяльності й пов'язана з розробленням конкретних видів поточних фінансових планів, які дають можливість підприємству визначити на поточний період усі джерела фінансування його розвитку, сформувати структуру доходів і витрат, забезпечити постійну платоспроможність, а також визначити структуру активів і капіталу на кінець планового періоду.

Результатом поточного фінансового планування є розроблення трьох основних планів [2, с. 23]:

- звіту про прибутки й збитки;
- руху грошових коштів;
- бухгалтерського балансу.

З метою контролю за фактичними надходженнями і їх використанням необхідне оперативне фінансове планування, яке включає складання й виконання платіжного календаря, касового плану та розрахунок потреб у короткострокових залученнях коштів чи їх ефективне короткострокове розміщення [8].

Фінансовий план формується за наступними стадіями (рис. 2).

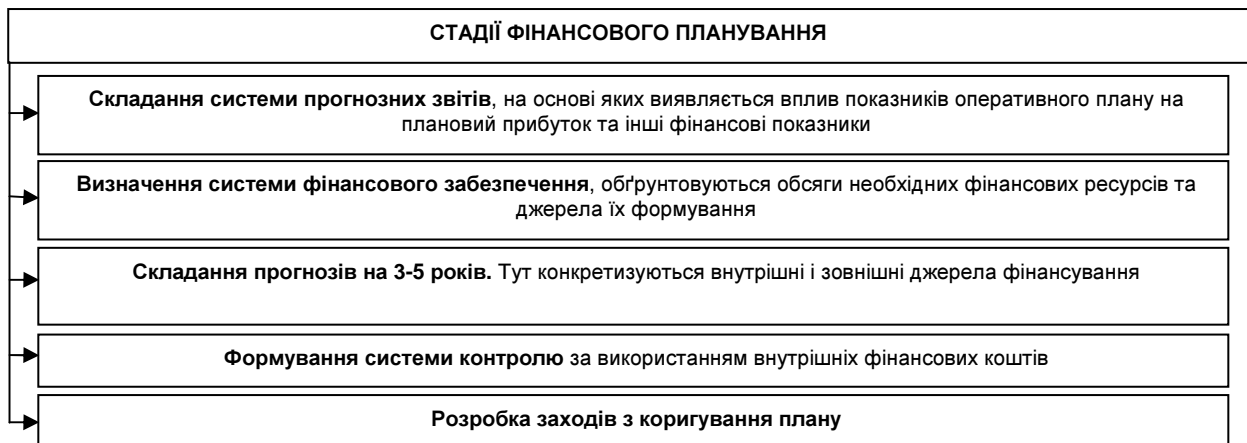

Рис. 2. Стадії складання фінансового плану

Джерело: авторська розробка

Але, в першу чергу, складання фінансового плану відбувається на основі облікової та звітної інформації минулих і теперішніх періодів. Для цього постійно з'ясовуються та аналізуються такі показники, як стан і тенденції зміни кількості і вартості майна, капіталу, оборотних коштів, та їх руху протягом відповідного періоду, ступінь обіговості та рух грошових коштів, динаміка витрат і надходжень підприємства за декілька попередніх періодів.

Також необхідно брати до уваги, що фінансова звітність буває річна, квартальна, місячна, але дві останні види звітності за цими термінами найбільш достовірніше розкривають стан і рух майнових засобів підприємства та обіг грошових коштів в ньому, бо висвітлюється тенденція показників діяльності підприємства за різні періоди [4]. Паралельно процес ведення фінансового планування підприємства супроводжується врахуванням його фінансових потреб, тобто за рахунок фінансового планування достовірніше та чіткіше визначаються потреби у грошових коштах, і в майбутньому забезпечується ефективніше та цільове їх використання. А фінансові потреби підприємства оцінюються методами, що відображені на рис. 3 [7, с. 35] та нижче розкриті.

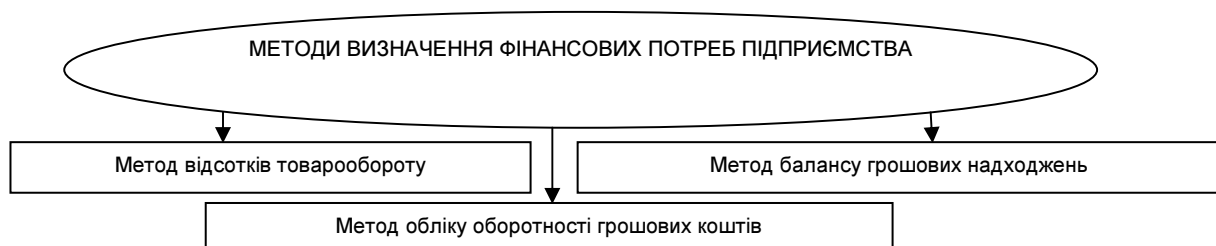

Рис. 3. Методи визначення фінансових потреб підприємства

Джерело: [7, с. 35]

Метод відсотків товарообороту передбачає, що зміна обсягу продажу продукції впливає на розмір активів, потрібних підприємству. Активи, які змінюються внаслідок збільшення або зменшення товарообороту, називаються спонтанними активами. Обсяг запланованого товарообороту і розмір різних активів логічно пов'язані між собою [8, с. 111]. Окрім того, обсяг товарообороту визначає розмір заборгованості підприємства, тобто його кредиторська заборгованість зростає у міру нарощення товарообороту. Фінансові потреби підприємства визначаються за формулою:

$$\text{ПФП} = \text{ЗВ} + \text{ДЗ} - \text{КЗ}, \quad (1)$$

де ПФП – поточні фінансові потреби;

ЗВ – оптимальний запас матеріальних цінностей;

ДЗ – дебіторська заборгованість;

КЗ – кредиторська заборгованість.

Метод балансу грошових надходжень передбачає складання балансу грошових надходжень, за яким можна передбачити майбутні фінансові потреби підприємства. На практиці цей метод планування грошових потоків дуже поширений, але запланований грошовий потік надійний тільки тоді, коли правильно визначено надходження та суми до виплат. Надходження – це гроші від реалізації товарів, оплати рахунків дебіторами, надходження дивідендів та прибутків від інвестицій та ін. Суми до виплат здебільшого складаються з платежів за куплені товари, оплати дебіторської заборгованості, орендної плати, страхових внесків, сплати податків та ін. За даними минулих і поточних надходжень і витрат фінансист може скласти прогнозний баланс грошових надходжень і витрат і на його основі виявити дефіцит або надлишок грошових коштів [6].

Сутність методу обліку оборотності коштів полягає в тому, що мінімальна сума грошових коштів, необхідна підприємству, визначається за допомогою наступного рівняння:

$$\text{ФП}_{об} = \frac{\text{ОВ}}{\text{ОК}}, \quad (2)$$

де ОВ – річні операційні витрати;

ОК – оборотність грошей.

Це рівняння є справедливим тоді, коли операційні витрати рівномірні за кожний період. Річні операційні витрати визначаються як сума витрат грошей, або витрати на закупівлю товарів, сировини, матеріалів, заробітну плату, виплату відсотків і дивідендів та ін.

Оборотність грошей визначається за формулою:

$$\text{ОК} = \frac{360}{\text{Кіл}}, \quad (3)$$

де Кіл – кількість днів між закупів лею сировини і надходженням виручки від реалізації готової продукції.

Поряд з методами визначення фінансових потреб підприємства для ведення фінансового планування на основі обліку та звітності застосовуються методи планування. Ці методи дозволяють наперед розрахувати обсяг необхідних фінансових ресурсів через прийняття оперативних рішень щодо їх надходження і використання та насамперед безпосередньо стосуються операційної діяльності підприємства. А методи планування – це конкретні способи та прийоми розрахунків показників [5, с. 70]. При плануванні фінансових показників можуть використовуватись такі методи: нормативний метод; розрахунково-аналітичний метод; балансовий метод, метод оптимізації планових рішень, метод економіко-математичного моделювання.

I. Нормативний метод. Цей метод ґрунтується на застосуванні заздалегідь установлених норм та нормативів: тарифних ставок, нормативів оборотних коштів, норм амортизаційних відрахувань та ін. Є нормативи які встановлюються державою (норми податкової амортизації, ставки податків і зборів тощо) та нормативи, які встановлюються самим підприємством (норми потреб в оборотних коштах, норми кредиторської заборгованості, нормативи запасів тощо).

Нормативний метод планування є найпростішим, оскільки, знаючи норматив і об'ємний показник, можна легко розрахувати плановий показник.

II. Розрахунково-аналітичний метод. Метод передбачає здійснення розрахунку планового показника на основі досягнутого розміру фінансового показника, прийнятого за основу, і індексів його зміни у плановому періоді. Цей метод широко використовуються тоді, коли відсутні нормативи аналізованих показників, а зв'язок між показниками може бути встановлений на основі аналізу їх динаміки та факторного аналізу. Етапи реалізації розрахунково-аналітичного методу зображені на рис. 4.

III. Балансовий метод. Сутність методу полягає у тому, що шляхом планування балансів досягається ув'язування наявних фінансових ресурсів і фактичної потреби в них [1, с. 95].

Найчастіше цей метод використовується при плануванні розподілу прибутку, плануванні надходжень до фінансових фондів - резервного, страхового та ін.

Прогноз балансу підприємства входить до складу директивного фінансового планування. Баланс підприємства – це зведена таблиця, що в ній відображено джерела капіталу (пасив) і його розміщення (актив).

Баланс активів і пасивів необхідний для того, щоб оцінити, в які види активів спрямовуються грошові кошти і за рахунок яких видів джерел (пасивів) передбачається фінансування створення активів.

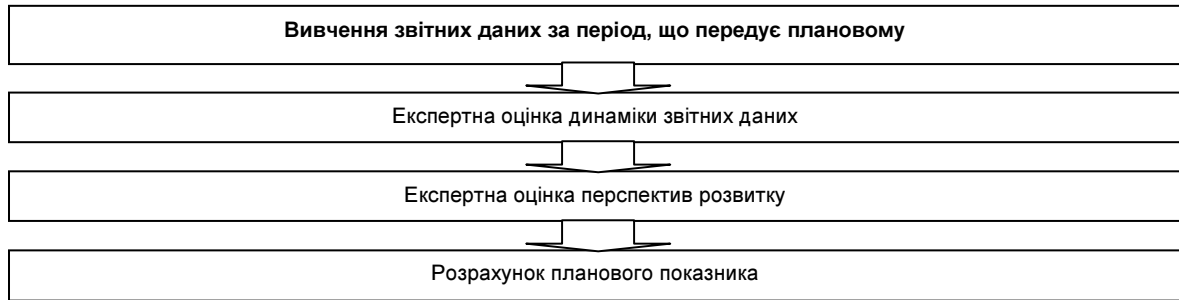

Рис. 4. Етапи розрахунково-аналітичного планування

Джерело: авторська розробка

Структура балансу, що прогнозується (як правило, на плановий трирічний період) відповідає загальноновживаній структурі балансу підприємства, оскільки за вихідний береться бухгалтерський баланс підприємства на останню дату.

На базі даних виробничої програми та фінансового плану заповнюється агрегована форма прогнозного балансу (див. табл. 1).

IV. Метод оптимізації планових рішень. Сутність методу полягає у розробці кількох варіантів планових розрахунків для того, щоб вибрати оптимальний.

Таблиця 1

Агрегована форма прогнозного балансу

Актив	Код рядка	Рік				Пасив	Код рядка	Рік				
		0	1	...	n			0	1	...	n	
Необоротні активи	080					Власний капітал	380					
Оборотні активи, в тому числі:	260					в тому числі:						
запаси						нерозподілений прибуток (непокритий збиток)						
дебіторська заборгованість						Забезпечення наступних витрат і платежів	430					
Витрати майбутніх періодів	270					Довгострокові зобов'язання	480					
активи						Поточні зобов'язання	620					
						Доходи майбутніх періодів	630					
Баланс (сума рядків 080, 260, 270)	280					Баланс (сума рядків 380, 430, 620, 630)	640					

Джерело: авторська розробка

Критерії оптимізації можуть бути різними та залежать від цілей підприємства:

- мінімум витрат;
- максимум приведенного прибутку;
- мінімум вкладення капіталу за найбільш ефективного результату;
- мінімум поточних витрат;
- мінімум часу на оборот капіталу;
- максимум прибутку на гривню вкладеного капіталу;
- мінімум фінансових втрат тощо.

V. Метод економіко-математичного моделювання. Сутність методу полягає у тому, що воно дає змогу знайти кількісне вираження взаємозв'язків між фінансовими показниками і визначеними чинниками. Цей зв'язок виражається через економіко-математичну модель, яка є точним описом економічного процесу. До моделі включають тільки основні чинники. Будуватися модель може за функціональним або кореляційним зв'язком. Функціональний зв'язок виражається рівнянням виду:

$$Y = f(x), \quad (4)$$

де Y – залежна (результуюча) змінна;
 x – незалежна змінна (фактор).

Висновки з даного дослідження. Фінансове планування підприємства на основі облікових та звітних даних минулих і теперішніх періодів, що є складовим процесу управління фінансовими ресурсами, є базою для розрахунку потреби у грошових коштах на всіх етапах діяльності підприємства. Також за рахунок фінансового планування визначається оптимальна структура джерел формування фінансових ресурсів, надається можливість залучати майно і засоби, відбувається поліпшення фінансового становища підприємства, здійснюється цільове використання коштів і засобів, оптимізується їх оборот. В перспективі ведення фінансового планування на підприємстві сприяє залученню необхідного обсягу фінансових ресурсів через попереднє врахування їх напрямів використання для підтримання безперервності процесу основної діяльності підприємства.

Література

1. Біла О.Г. Фінансове планування і прогнозування : навчальний посібник / О.Г. Біла. – Львів: Компакт-ЛВ, 2005. – 312 с.
2. Грабовецький Б.Є. Економічне прогнозування і планування : навч. посіб. / Б.Є. Грабовецький – К. : Центр учб. літератури, 2003. – 188 с.
3. Планування діяльності підприємства : конспект лекцій / Укладач О.Ю. Древал. – Суми: Вид-во СумДУ, 2008. – 146 с.
4. Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент : навч. посібник для вузів / Г.Г. Кірейцев. – 2-ге вид., переробл. та доп. – К. : ЦУЛ, 2002. – 496 с.
5. Планування діяльності підприємства : навч. посіб. / За заг. ред. В.Є. Москалюка. – К. : КНЕУ, 2005. – 384 с.
6. Семенов Г.А. Фінансове планування і управління на підприємствах : навч. посіб. / Г.А. Семенов, В.З. Бугай, А.Г. Семенов, А.В. Бугай. – К. : Центр учб. літератури, 2007. – 432 с.
7. Тарасюк Г.М. Планування діяльності підприємства : навчальний посібник / Г.М. Тарасюк, Л.І. Шваб. – К. : «Каравела», 2003. – 432 с.
8. Фінанси підприємств : підручник / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін. – К. : КНЕУ, 2008. – 552 с.

References

1. Bila, O.H. (2005), *Finansove planuvannia i prohnozuvannia* [Financial planning and forecasting], tutorial, Kompakt-LV, L'viv, Ukraine, 312 p.
2. Hrabovetskyi, B.Ye. (2003), *Ekonomichne prohnozuvannia i planuvannia* [Economic forecasting and planning], tutorial, Tsentr uchb. literatury, Kyiv, Ukraine, 188 p.
3. Dreval, O.Yu. (2008), *Planuvannia diialnosti pidpryemstva* [Planning activity of a company], Vyd-vo SumDU, Sumy, Ukraine, 146 p.
4. Kireitsev, H.H. (2002), *Finansovy menedzhment* [Financial Management], tutorial, TsUL, Kyiv, Ukraine, 496 p.
5. Moskaliuk, V.Ye. (2005), *Planuvannia diialnosti pidpryemstva* [Planning activity of enterprise], tutorial, KNEU, Kyiv, Ukraine, 384 p.
6. Semenov, H.A., Buhai, V.Z., Semenov, A.H. and Buhai, A.V. (2007), *Finansove planuvannya i upravlinnya na pidpryemstvakh* [Financial planning and management on enterprises], tutorial, Tsentr uchb. literatury, Kyiv, Ukraine, 432 p.
7. Tarasiuk, H.M. and Shvab, L.I. (2003), *Planuvannia diialnosti pidpryemstva* [Planning activity of enterprise], tutorial, «Karavela», Kyiv, Ukraine, 432 p.
8. Poddierohin, A.M., Bilyk, M.D., Buriak, L.D. etc. (2008), *Finansy pidpryemstv* [Finance of enterprises], textbook, KNEU, Kyiv, Ukraine, 552 p.